

ÁMÁN ILDIKÓ*

A Szegedi Turul Szövetség és testvérszervének, a Werbőczy Bajtárs Egyesületnek ideológiai vonatkozásai a két világháború között

Előjáróban

A témám aktualitása abban keresendő, hogy a Turul Szövetségről és annak társzerveiről, mint például a Werbőczy Bajtárs Egyesületről, amely a jogi kari hallgatók és jogászok csoportosulása volt, az elmúlt, lassan egy évtizeden belül több tanulmány és könyvrészlet is megjelent, azonban ezek szinte kizárólag a Debreceni Tudományegyetem keretein belül lezajló eseményekről szólnak. Ezek közül néhány cikk foglalkozik a pécsi tudományegyetemi zavargásokkal, azonban sajnálatosan a szegedi megmozdulásokról nincsen semmilyen hasonló tanulmány. Így egyetemtörténeti kutatásom keretében ezen hiányt szeretném részben pótolni. Sajnálatos módon a jogi kari tanácsi jegyzőkönyvekben nem maradt fenn forrás a Werbőczy Bajtárs Egyesületről, és a kutatást tovább nehezíti, hogy az egyéb források is hiányosak. Összevetve a téma kutathatóságát más egyetemekkel, Debrecenben külön levéltári doboz található kizárólag a fentebb említett társzervezre vonatkozóan. A téma egyik nagy ismerője és a Turul Szövetség debreceni ágának szakértője, *Kerepeszki Róbert* a Debreceni Tudományegyetem egyetemi adjunktusa.

I. Történeti alapok

Az első világháborút követően a társadalmi és politikai feszültségekkel teli országban egy normalizálódási időszak kezdődött, azonban a hátország szerepe miatt és a trianoni békeszerződés döntései folytán Magyarország helyzete jelentősen megroppant. Ezen okból kifolyólag a haza stabilitása miatt egy nemzeti–nacionalista irányvonal vált meghatározóvá, ezek által a jobbrtolódás kikerülhetetlenné vált. Az egyetemi ifjúság szerepvállalása és a szélső jobboldal felé való tolodása az akkori történelmi helyzetet figyelembe véve elfogadható, hiszen az első világháborúban jelentősen kivették a szerepüket és egy vesztes pozíciót kellett megélniük. A háborút megjárt hallgatók egyre intenzívebb szerepet vállaltak és követeltek maguknak az országos közélet irányításában, en-

* PhD-hallgató, SZTE ÁJTK Európai Jогtörténeti Tanszék

nek következtében nőtt meg a szerveződési igény a körükben, azonban mindvégig politikailag semlegesnek hirdették magukat. A kezdeti időkben kizárólag egyetemi szinten szerveződő csoportosulásként tekintettek önmagukra, majd az idő múlásával egyre nagyobb társadalmi réteget igyekeztek lefedni.¹

Az ideológiai alapjuk ezen egyesületeknek közös volt, elsődlegesen a keresztény-nemzeti gondolkodás kialakítása, de az antiszemita és irredenta elvek képviselésének fokozódása is megfigyelhető volt az évek előrehaladtával, amelyek az egyetemi hallgatótársak meghurcolásában csúcspontot értek el az 1920-as évek végén és az 1930-as évek elején.² Ezen csoportosulások egy része vallási alapokon nyugodott, mint például a római katolikus Foederatio Americana³ és a Szent Imre Kör,⁴ valamint a református Bethlen Gábor Kör,⁵ továbbá a bajtársi közösségek, azonban közülük kiemelkedik a felekezetenkívülit hirdető és az összmagyar tudományegyetemi hallgatóságot összefogó Országos Turul Bajtársi Szövetség,⁶ amelynek a tagszerve volt a Werbőczy Bajtársi Egyesület. A Turul Szövetség teljes dominanciája azért szembeötlő, mert a fővárosi és a vidéki hallgatóság teljes összefogására törekedett, valamint figyelme az egyetemi hallgatóságon túlra is koncentrált. A Turul Szövetséggel szoros kapcsolatot ápolt, de ellentétes elveket vallott a Hungária Magyar Technikusok Egyesülete, hiszen ez utóbbi kizárólag a mérnökhallgatók csoportosulása volt, azon célból, hogy ideológiailag megfelelő mérnökgenerációt neveljenek ki. A Turul Szövetség további előnye, hogy a felekezeten felüliséget és a kormányzóhoz való hűséget hirdette, hiszen a Szent István Bajtársi Egyesület nyíltan Habsburg-párti volt, valamint a Turul Szövetség és annak társzervei szervesen beolvadtak a társadalmi és egyetemi körforgásba bálok tartásával, étkeztetéssel, segélyegyletekkel és egyéb más rendezvényekkel.⁷

¹ KEREPESZKI RÓBERT: *A Turul Szövetség 1919–1945. Egyetemi ifjúság és jobboldali radikalizmus a Horthy-korszakban*. Attraktor Kiadó, Máriabesnyő, 2012. 30–44. pp.

² KEREPESZKI RÓBERT: *A zsidókérdés és az egyetemi bajtársi egyesületek a két világháború közötti Magyarországon*. In: *Tradicció és modernizáció a XVIII.–XX. században*. Szerkesztők: BODNÁR ERZSÉBET – DEMETER GÁBOR, Debrecen, 2008. 221–234. pp.

³ Foederatio Americana: 1921 nyarán jött létre, és cisztercita alapítású, katolikus jellegű egyesület volt a két világháború közötti időszakban. Az Americana német mintát követve, a Cartell-Verband der Katholischen Studentverbundungen szervezetét vette mintának. LADÁNYI ANDOR: *A haladó diákok szervezkedési kísérletei az ellenforradalom első éveiben*. In: Vass Henrik (szerk.): *A haladó egyetemi ifjúság mozgalmi Magyarországon 1918–1945*. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1978. 99. p.

⁴ Teljes nevén: Katolikus Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Szent Imre Köre. 1888. január 28-án gróf Zichy János és Steiner Fülöp 10 ifjú segítségével alapította Szent Imre Önképző Egylet néven, az egyetemi hallgatók katolikus elméleti és gyakorlati képzését tartotta a fő céljának, illetve a katolikus öntudatra ébresztést és nevelést. *Magyar Katolikus Lexikon*. DIÓS ISTVÁN (főszerk.), XII. kötet, Szent István Társulat, Budapest, 2007. 827–828. pp.

⁵ A Magyar Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Országos Szövetsége érdekkörébe tartozó egyetemista csoportosulás volt, amely még Kolozsvárott alakult, és református jellegű volt. SZABÓ MIKLÓS: *Új elemek az értelmiségi ifjúság mozgalmában az 1920-1930-as évek fordulóján*. In: Vass Henrik (szerk.): *A haladó egyetemi ifjúság mozgalmi Magyarországon 1918–1945*. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1978. 153. p.

⁶ Továbbiakban: Turul Szövetség

⁷ KEREPESZKI RÓBERT: *Az egyetemi bajtársi egyesületek sajtója a Horthy-korszakban*. In: Monoki István (főszerk.): *Magyar Könyvszemle*. Argumentum Kiadó, 2009. 4. szám, 456–460. pp.

A bajtársi egyesületek tagjai pontosan meghatározott színeket, jelvényeket,⁸ továbbá a ruházattal összhangban lévő tányérsapkát viseltek. Mindezek által pontosan látható, hogy a Turul Szövetség teljes szervezetét a német *Burschenschaft*-ok mintájára alakították ki, azzal az eltéréssel, hogy a szervezeti elemeknek magyar–latin neveket adtak, ezáltal magyar nemzet tudattal töltötték meg az átvett ideákat (Attila, Csaba, Werbőczy, dominus, magister, patónus).⁹

Az antiszemitizmus mind a mai napig érzékeny téma, azonban a két világháború közötti békeidőszakban az egyik legfontosabb politikai szempontot töltötte be az országban, különösen az egyetemi egyesületek helyeztek rá hangsúlyt, amelyek a hallgatótársakkal szembeni véres megmozdulásokkal kapcsolatos események során mutatkoztak meg. A *numerus clausus* (1920. évi XXV. tc.)¹⁰ bevezetése és alkalmazása mellett mindvégig kitartott a Turul Szövetség, és amikor Bethlen Gábor miniszterelnök javaslatára 1928-ban a XIV. cikkkel¹¹ kvázi eltörölték a *numerus clausus* rendelkezéseit azáltal, hogy szociális alapon szabták meg az egyetemi kvótákat, az egyesület heves támadás alá vonta a kormányfőt és a kormányt is. Mindezek következtében a zsidó származású hallgatókat érő atrocitások száma megnövekedett (Pécs, Debrecen, Budapest), amelyekről a szegedi sajtóban több tudósítást is lehet találni. Kizárólag lokális szempontból vizsgálom ezen ügyeket. A hallgatóság a támadáson túl gyakran félbeszakította az előadásokat, és ezzel akár lehetetlenné tehetné volna a félév folytatását, valamint így „hadat is üzent” az egyetemeken tanuló zsidóságnak.¹²

A korszak eszmei hátterének a bázisa a tanácsköztársaság után kialakult ellenforradalom volt, amelynek alapját a keresztény–nemzeti ideológia adta, azonban ez nem volt egységes, hiszen három, jól elkülöníthető ágon haladt tovább: jobb oldali antiszemita, klerikális és neokonzervatív. Az első világháború veresége, valamint az azt követő tanácsköztársaság és a trianoni szerződést követő határrendezések következtében a területi visszacsatolási revízió és a háború utáni újjáépítés miatti „tenni akarásnak” a civil társadalmi bástyaivá az egyesületek váltak. A háború után szerveződött egyesületeknek

⁸ Arany–ezüst alapon arany–ezüst kis pajzs, és minden fakultásnak a saját színe: például a jogi karé az arany/sárga, amely jobbról-balra átvettett dölt csikú szalagon fekszik. ÚJ ÉLET – *A magyar egyetemi ifjúság hivatalos lapja*. NAGY IVÁN – VITÉZ OLÁH BÉLA – LENDVAY BÉLA (szerk.) 1923. szeptember 13. 3. p.

⁹ LADÁNYI 1978. 98–99. pp.; ÚJ ÉLET, 1923. szeptember 13. 3. p.

¹⁰ *Magyar Törvénytár* – 1920. évi törvények, jegyzetekkel ellátta: TÉRFY GYULA, Révai Testvérek Irodalmi Intézet, Budapest, 1921. 145. p.; *20. századi magyar történelem 1900–1994*. Pölöskei Ferenc – Gergely Jenő – Izsák Lajos (szerk.). Korona Kiadó, Budapest, 1997. 139. p.

¹¹ 1928. évi XIV. törvény a tudományegyetemre, a műegyetemre, a budapesti egyetemi közgazdaságtudományi karra és a jogakadémiákra való beiratkozás szabályozásáról szóló 1920. évi XXV. törvény cikk módosításáról I.§ A tudományegyetemre, a műegyetemre, a budapesti egyetemi közgazdaságtudományi karra és a jogakadémiákra való beiratkozás szabályozásáról szóló 1920. évi XXV. törvény cikk 3. §-ának harmadik bekezdése helyébe a következő szöveg lép: Az engedély megadásánál a nemzethűség és az erkölcsi megbízhatóság követelményei mellett egyfelől a felvételt kérő megelőző tanulmányi eredményeire, illetve szellemi képességeire, másfelől arra is figyelemmel kell lenni, hogy elsősorban a hadiárva és a harctéri szolgálatot teljesítettek és a közalkalmazottak gyermekei, továbbá a különféle foglalkozási ágakhoz (mezőgazdasághoz, iparhoz, kereskedelemhez, szabad foglalkozásokhoz stb.) tartozóknak gyermekei az ezen foglalkozásokhoz tartozók számának és jelentőségének megfelelő arányban jussanak a főiskolákra és a fölvettek száma az egyes törvényhatóságok között is igazságosan osztassék fel. *Magyar Törvénytár*–1928. évi törvények, jegyzetekkel ellátta: TÉRFY GYULA, Franklin–Társulat, Budapest, 1929. 330. p.

¹² ROZS ANDRÁS: *Zsidó kérdés, németellenesség, nemzetiségek*. In: Tanulmányok Pécs történetéből 5–6. Font Márta – Vonyó József (szerk.) Pécs Története Alapítvány, Pécs, 1999. 243–244. pp.

több formája létezett: hazafias–nemzetvédelmi, érdekvédelmi, sport, vallási, és mindezek között kiemelt szerepet tölthettek be a „bajtársiak”-nak nevezett csoportosulások, amelyeknek a gyökerei szintén a háborúig vezetnek vissza, mivel a fronton szerzett impulzusok összekovácsolták a fiatalságot. Azonban ez nem egyedi eset, Európa több országában, különösen Németországban alakult ki ezeknek nagy hagyománya. Az első ilyen csoportosulás 1815-ben Jénában alakult, amely a diákmozgalmak elődje volt. A csoportosulásokat két részre tudjuk bontani: az elsőbe a már említett katonai múlttal rendelkező, de önszegélyező feladatokat ellátók, a másodikban az egyetemek vagy főiskolák keretein belül létrejött diákegyesületek találhatóak, amelyeket különböző egyesületek fogtak közre.

A Turul Szövetség és annak tagesegységei határozták meg nagy részben a korszak politikáját, amely annak köszönhető, hogy Trianon előtt négy tudományegyetem működött az országban, amelyek közül Pozsony és Kolozsvár az elcsatolt területeken feküdt, ennek eredményeként új otthont kellett keresni számukra, amelyek közül a kolozsvári egyetemi oktatói kar és hallgatóság útja ütközött több nehézségbe, hiszen először Budapestre, majd Szegedre települt,¹³ az előbbi pedig Pécsre talált otthonra.¹⁴ Az elcsatolt területekről betelepülő fiatalok a bajtársi egyesületekben találták meg a helyüket, hiszen ezen csoportosulások újak és hagyományok nélküliek voltak, és így a hallgatóság intenzívebben tudott részt venni az eszmei alapok kialakításában, ezenfelül a fiatalság megítélése szerint a hasonló, de háború előtti egyesületek nem tudták megfelelően kifejezni a radikális eszméiket.¹⁵

II. Eszmei alapok

A Turul Szövetség és a korszakban létező többi egyesület aktív szerepet vállalt a karitatív tevékenységek végzésében, ez egyfelől a katolikus gyökereken nyugodott, másrészt a háború, majd a világgazdasági válság után ez vált az egyik legfontosabb tényezővé. A megszorult (halálozás, hosszan tartó betegség) bajtársak számára azonnali gyorssegély nyújtását rendelte el a Szövetség, mindennek finanszírozására Állandó Önszegélyező Kincstárát állítottak fel.¹⁶ Továbbá a Werbőczy Bajtárs Egyesület a bajtársak mozgáskultúráját is támogatta, hiszen az 1923/1924. tanévben zártkörű gyakorló táncórákat is szervezett az érdeklődő tagok számára.¹⁷

¹³ VINCZE GÁBOR: *A száműzött egyetem – A Ferenc József Tudományegyetem sorsa Kolozsvártól Szegedig (1919–1921)*. JatePress, Szeged, 2006. 31–91. pp., MINKER EMIL: *Szeged Egyetemének elődei*. Szegedi Tudományegyetem kiadványa, Szeged, 2003. 80–84. pp., ANTAL TAMÁS: *A Szegedi Királyi Ítéltábla története 1914 és 1921 között*. – Fejezetek a Szegedi Ítéltábla történetéből II. Budapest–Szeged, 2015. 57–78. pp., 105–109. pp.

¹⁴ 1921. évi XXV. törvénycikk a kolozsvári és pozsonyi m. kir. tudományegyetem ideiglenes áthelyezéséről. I. § Székhelyüknek a trianoni béke következtében történt elvesztése miatt az 1872. évi XIX. törvénycikkkel felállított kolozsvári m. kir. Ferenc József-tudományegyetem ideiglenesen Szegeden, az 1912. évi XXXVI. törvénycikkkel felállított pozsonyi m. kir. Erzsébet királyné-tudományegyetem pedig ideiglenesen Pécsre nyer elhelyezést. *Magyar Törvénytar* – 1921. évi törvénycikkek, jegyzetekkel ellátta: TÉRFY GYULA, Révai Testvérek Irodalmi Intézet, Budapest, 1922. 146–147. pp.

¹⁵ KEREPESZKI RÓBERT: *A Turul Szövetség országos és debreceni szervezete (1919–45)*, Ph.D értekezés, Debrecen, 2009. 25–32. pp. <https://dea.lib.unideb.hu/dea/bitstream/handle/2437/90265/ertekezés.pdf?sequence=5> letöltés ideje: 2016. április 17.

¹⁶ ÚJ ÉLET 1923. október 1. 2. p.

¹⁷ ÚJ ÉLET 1923. október 9. 4. p.

A Werbőczy Bajtársi Egyesület¹⁸ ugyanúgy, mint a többi társszövetségi tag (Attila, Csaba, ect.), aktívan kivette részét a közösségi tevékenységekből, mindezek között még önkéntes tűzoltó munkát is vállaltak. Minderről 1922. november 29-én a Szegedi Új Nemzedék¹⁹ számolt be: kiemelte, hogy 37 jogász iratkozott be a tanfolyamra és a kapcsolódó avatónnepség december 3-án lesz a főépület Aulájában.²⁰ 1940 őszen a jogászbúcsú estet el akarták halasztani, amelyet a Werbőczy BE tagjai nehezményeztek, hiszen megítélésük szerint 1922 óta egyes-egyedül ők képviselték a Ferenc József Tudományegyetemen tanuló keresztény magyar jogász ifjúság érdekeit. Azonban ezzel kapcsolatban kifejtették, hogy nagyon szívesen együttműködnek bármely más egyesülettel, de ha szükséges, akkor kizárólag saját erejükre támaszkodva is megszervezik a Kolozsvárra távozó jogászoktatók és hallgatók búcsúztatóját. Hiszen a második bécsi döntés²¹ következtében Észak-Erdélyt és a Székelyföldet visszacsatolták Magyarországhoz. Az 1940. évi XXVIII. törvénycikk²² értelmében a mindig is átmeneti otthonnak tartott Szegedet a jogi kar elhagyta és négy évre visszaköltözött az anyavárosba Kolozsvárra, ahol újjá szervezték a jogi oktatást.²³ Mindezekkel egy időben Szegeden felállították a Magyar Királyi Horthy Miklós Tudományegyetemet, amelyről a már említett jogszabály rendelkezik.²⁴ Ezen intézkedések révén immáron mindkét városban, egyidejűleg létezett magyar nyelvű egyetemi képzés.²⁵

III. Szervezeti keretek

Szigorú hierarchia alapján helyezkedtek el a tagok a Turul Szövetségen és az alszervein belül. Legelső fokán mint a szövetségbe belépő új tagok a *daruk* álltak, akik kizárólag

¹⁸ Továbbiakban: Werbőczy BE.

¹⁹ SZEGEDI ÚJ NEMZEDÉK, 1922. november 29. 1. p.

²⁰ KISS RÓBERT KÁROLY – VAJDA TAMÁS: *Egyetemi ifjúsági egyesületek Szegeden 1919 és 1945 között*. Szeged, 2012. 87. számú dokumentum (Továbbiakban: szám)

²¹ ROMSICS IGNÁC: *Magyarország története a XX. században*. Harmadik, javított kiadás, Osiris Kiadó, Budapest, 2001. 248. p.

²² 1940. évi XXVIII. törvény a Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem újjászervezéséről és a Magyar Királyi Horthy Miklós Tudományegyetem felállításáról: A magyar országgyűlés abból az ünnepélyes alkalomból, hogy a Magyar Szent Koronához visszacsatolt keleti és erdélyi országrészekkel együtt Kolozsvár szabad királyi város is hazatért, megemlékezvén a Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetemnek a magyar művelődés szolgálatában szerzett érdemeiről és arról a szeretetről, amellyel Szeged szabad királyi város közönsége a székhelyétől megfosztott ezt a tudományegyetemet falai közé fogadta és ott húsz éven keresztül sok áldozattal további működését biztosította.

1. § (1) bek. Az 1872: XIX. törvénycikkkel Kolozsvárott felállított és az 1921: XXV. törvénycikk 1. §-a értelmében ideiglenesen Szegeden elhelyezett Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem működését az 1940/41. tanévtől kezdve újból alapításának helyén, Kolozsvárott folytatja. *Magyar Törvénytár*–1940. évi törvénycikkek, jegyzetekkel ellátta: DEGRÉ MIKLÓS – VÁRADY-BRENNER ALAJOS. Franklin–Társulat, Budapest, 1940. 205–206. pp.

²³ SZEGEDI NAPLÓ, 1940. október 4. 4. p., KISS – VAJDA, 2012. 492. szám; RUSZOLY JÓZSEF: *A Szegedi Tudományegyetem rövid története*. In: *A Szegedi Tudományegyetem múltja és jelene 1921–1998*. Szeged, 1999. 11–18. pp.

²⁴ 1940. évi XXVIII. tv. 2. § (1) bek.: „Szegeden vitéz nagybányai Horthy Miklós Úrnak, Magyarország Kormányzójának nevét viselő tudományegyetemet kell felállítani.”

²⁵ HAMZA GÁBOR: *Történeti áttekintés a kolozsvári egyetemről*. In: *Polgári Szemle*, 2014. március. 10. szám, 362–366. pp.

az olyan egyetemi karok rendes vagy rendkívüli hallgatói lehettek, amelyek mellett működött bajtársi egyesület. Ezen kezdő időszakuk három és fél évig tartott, amelyet egy szigorú „daru vizsga” követett. A daruk nem rendelkeztek sem aktív, sem passzív szavazati és felszólalási joggal, ezeket a vizsga letétele után nyerték el, hiszen azzal váltak teljes jogú tagjává a szervezetnek. Ezt követően, ha *levanteként* megválasztották őket egy feladatra, akkor azt kötelező volt elvállani. A vizsga anyaga 200 kérdést tartalmazott, amelyből minden alkalommal tizenkettőt tettek fel, amelyek közül öt kötelező és mindenkinek ugyanaz volt. Ezen előírt kérdések az egyesület céljára, a levante jogaira-kötelezettségeire, a bajtársi fegyelemre és a bajtársi tizparancsolatra vonatkoztak. A felsoroltakra szóról-szóra kellett tudni a választ, a kérdező elnök a korábbi *darufő* volt. Mindezekon túl egyéb más speciális elvárásoknak is meg kellett felelnie a belépni kívánkozó személynek. Megkövetelték valamelyik keresztény vallási felekezethez való tartozást, illetve igazolni kellett, hogy a dédszülőikig visszamenőleg nincs izraelita a családban.²⁶ Nők is tagok lehettek (voltak külön női részlegek), de tekintettel arra, hogy főleg férfi hallgatói voltak az egyetemeknek, elsősorban férfi tagjai voltak.²⁷ Azonban attól nem lehetett eltekinteni, hogy a bajtársi egyesültekhez ajánlás útján történt a felvétel, amely vagy 5 levante vagy 1 dominus ajánlóját jelentette, ezáltal biztosították, hogy kizárólag a „legmegbízhatóbb” hallgatók kerültek be a szervezetbe.²⁸

Az 1930-as években megnőtt a szerepe a *dominusoknak*, magyarul öreguraknak, akik a diploma megszerzése után is a Szövetség tagjai maradtak és mindemellett aktív szerepet vállaltak a Szövetség irányításában, továbbá a rendezvényeken is rendszeresen megjelentek mint védnökök. Ugyanezen időszakban hozták létre a *noviciusi* tisztséget azok részére, akik még nem töltötték be a 18. életévüket, azonban egyéb okok miatt bevonták őket a Szövetség munkájába. Ugyan reprezentatív funkciójuk volt a *patrónusoknak* (védnökök), de azért fontos szerepet játszottak, hiszen az oktatói karból kerültek ki, valamint sokan közülük *magiszter*t is váltak. Ezekon felül a korszak fontosabb politikai tisztségviselői, akik azonos nézőpontot vallottak a Szövetség céljával szintén a dominusi vagy patrónusi²⁹ titulust kapták meg.³⁰ A dominusok jelentősége nem csak a fenti esetekben bírt relevanciával, hanem a későbbi elhelyezkedésben is, hiszen a Werbőczy BE a Magyar Ügyvédek Nemzeti Egyesületével szoros kapcsolatot ápolt és a ta-

²⁶ KEREPESZKI 2012, 52–54. pp.

²⁷ A debreceni Csaba Bajtárs Egyesület tagsági névsora és az orvosi kar beiratkozott hallgatói névsora ad információt arra vonatkozóan, hogy mennyi női hallgató volt tagja a szövetségnek. Az 1935–1936. tanév második szemeszterében a hallgatónők több mint a fele a szövetség tagja volt. Az összegyűjtött adatok alapján megállapítható, hogy egyre több nő lett a Turul Szövetség tagja, ráadásul 1935-ben külön tábort is kellett nekik szervezni Gyulán. A nők szerepe és megítélése sok szempontból figyelmet érdemel, hiszen ezekben az időkben harcolták ki a politikai szavazati jogukat és egyre több helyen követeltek maguknak munkát a nők. Azonban elsődlegesen a nők, mint családanya és feleség pozícióját hangsúlyozták a gyűléseken és az egyesületen belül is. KEREPESZKI, 2012. 57–58. pp.

²⁸ ÚJ ÉLET 1923. szeptember 13. 4. p.

²⁹ „... majd délután a Turul Szövetség szegedi kerülete dísztáboroztatásán patrónusává avatta dr. Varga József minisztert.” SZEGEDI NAPLÓ, 1939. október 31. 3. p.; KISS – VAJDA, 2012. 479. szám. Varga József ez időtájt a kereskedelmi és közlekedési minisztérium vezetésével megbízott iparügyi miniszter volt.

³⁰ KEREPESZKI 2012, 52–53. pp.

gok egy része a Bajtárs Egyesület korábbi tagja volt, dominusként tagja is maradt, és ezáltal a közreműködésükkel a végzett hallgatók könnyebben találtak és kaptak állást.³¹

A Turul Szövetség szervezeti felépítésének³² megismerése szintén elengedhetetlen a téma szempontjából. A legfőbb szerv a *Fővezérség*, amelynek tagja volt a fővezér, a kerületi vezérek, az országos nádor, a főkincstárnok és a szövetség pénztárosa, valamint alanyi jogon az alájuk tartozó hat ügyosztálynak³³ a vezetői is. A Fővezérség minden tagra kötelező erejű határozatokat hozott, valamint minden osztály és alszerv ügyeibe betekintési joga volt, azaz teljes ellenőrzése alatt tartotta az alsóbb szerveket. Bár kisebb szereppel bírt, de valójában a szellemi irányítónak a *Szenátus* (Nagy Tanács) számított, amelynek tagjai voltak a magiszterek, a tagegyesületek vezetői, maga a Fővezér, az országos vezérek és azon patrónusok, akiket a Szenátus többi tagja szótöbbséggel megszavazott. A Szenátusnak is volt elnöksége, amely öt évre megszavazott elnökből és két elnökhelyettesből állt, akiket a tagok titkos szavazással választottak maguk közül; ezen eseményeken a Szenátus legfiatalabb tagja volt kötelező jelleggel az íródeák, aki a jegyzőkönyv vezetői feladatokat látta el. A Szenátusnak döntési joga volt a kisebb jelentőségű fegyelmi kérdésekben, hiszen ezen kérdések eldöntésére külön szervet hoztak létre, a hét tagú *Országos Gyulaszéket*, ezen szerv kiemelten azon fegyelmi ügyekkel foglalkozott, ahol a nádor képviselte a „vádat”. Így a Szenátus fegyelmi hatósági jogkörét csak a vezérek, a Fővezér és a költségvetéssel foglalkozó számvizsgáló bizottságok felett gyakorolhatta. A vidéki szervek életét a *kerületi vezérség* irányította, a tagjai töltötték be az összekötő kapcsolatot a tagszervezetek és a fővárosi központi szervek között.³⁴

IV. Táboroztatások

A Turul Szövetség működésében nagy jelentősége volt a táboroztatásnak. Ezek közül a legfontosabb szerepet az *Országos Követtáborok* töltötték be, amelyek valójában a Szövetség éves, országos gyűlésének feleltek meg. Itt beszélték meg az éves beszámolókat, a költségvetést, az újabb tagegyesületek felvételét és esetleges kizárását, az alapszabály módosítást, illetve a Fővezérség és a kerületi vezetőség tagjainak leváltását és az újak megválasztását.³⁵ Mivel egyesület volt, ezért be kellett jegyezni, éppen ezért nem a Válás- és Közoktatási Miniszter alá tartozott, hanem a Belügyminisztérium jegyezte ellen az Alapszabályát.³⁶ A résztvevő tagok személyi köre a Fővezérségre, a kerületi vezérség tagjaira, a helyi bajtársi csoportok vezetőire terjedt ki, valamint minden egyesület a

³¹ PELLE JÁNOS: *Egyetemi antiszemitizmus a két világháború között*. Hetek, 1998. december 19. (II./51) http://www.hetek.hu/velemenyl/199812/egyetemi_antiszemitizmus_a_ket_vilaghaboru_kozott letöltés ideje: 2016. április 19.

³² KISS – VAJDA 2012, 32. p.

³³ Elnöki-szervezési-jogi, gazdasági-diákszociális, kulturális-sajtó-propaganda, külügy, sport–testnevelés. KEREPESZKI 2012, 59. p.

³⁴ KEREPESZKI 2012, 59–60. pp.

³⁵ 1926. március 30-án a Szegedi Új Nemzet című napilap arról számolt be, hogy a Turul Szövetség tisztújítása a napokban zajlott le a VI. Országos Követtábor keretében, ahol az alapító fővezért, *dr. vitéz Bánsághy Györgyöt* újraválasztották a pozíciójában, ugyanez történt *dr. Regdon Lászlóval* is, aki a szegedi kerület új-bóli elnöke lett, valamint a Werbőczy Bajtárs Egyesület negyedére megválasztott vezére. KISS – VAJDA 2012, 179. szám; SZEGED ÚJ NEMZEDÉK, 1926. március 30. 4. p.

³⁶ KEREPESZKI 2012, 46. p.

taglétszáma alapján minden 50 fő után küldhetett egyet, mint követet. Bár reprezentatív jelentőségük volt, de a nemzeti vagy nagyobb ünnepeken dísztáborokat tartottak, amelyek a legmeghatározóbbá váltak.³⁷ 1929. március 14-én tartotta a Turul Szövetség a szegedi egyetemi hallgatóknak a dísztáboroztatását, amelyen megjelent a Turul Szövetség összes ernyőszerve, köztük kiemelten a Csaba (orvosi), a Werbőczy (jogászoké, képviselte a Werbőczy BE magisztere, a jogi kar későbbi dékánja: Dr. Kiss Albert³⁸), a Rákóczi (gyógyszerész) és az Árpád (bölcész)³⁹ tagjai vettek részt, valamint Polner Ödön⁴⁰ jogi kari dékán is tiszteletét tette, illetve Menyhárt Gáspár volt egyetemi rektor is. Az esemény különlegessége, hogy már bajtársnők is részt vettek a dísztáborozáson és annak a folytatásaként zajló gaudiumon.⁴¹ 1934 decemberében a Tisza Szállóban tartott dísztáboroztatáson a Werbőczy BE 57 új tagot avatott fel.⁴²

Ezen kiemelkedő események közé tartozott az évnnyitó nagytáborozás, amelyet mindegyik bajtársi egyesület megszervezett, mert az új daruk és levették felavatása itt történt meg. Továbbá az egyéb kitüntetések itt adták át, például a tanulmányaiban kiváló hallgatókat Werbőczy-aranygyűrűvel/plakettel tüntették ki. De a legfőbb, hogy a tisztikar felállítása is itt történt meg. 1923. október 20-án tartotta a szegedi Werbőczy Bajtárs Egyesület az évnnyitó (avató) nagytáborozását, amely szépen felvázolja az egyesületen belüli hierarchiát. A magiszter elnöklete alatt nyitották meg, aki ekkor *Dr. Szandtner Pál*⁴³ nyugalmazott rendes tanár volt, ugyanitt *Kószó Györgyöt* tiszteletbeli örökös vezérré választották. A „rendes” vezér: *Regdon László*, az alvezér: *Zsinkó János*, a nádor: *Lázár István*, az íródeákok: *Vass Béla* és *Gyurki Gyula*, az állományvezető: *Dákits Mihály*, a regös: *Cserza Kálmán*, a pohárnok: *Gulácsi Lajos* volt.⁴⁴ A következő év november 5-én zajlott az avató nagytáboroztatás, ahol a vezér Regdon László megnyitóbeszédében beszámolt az elmúlt évi tevékenységekről és egyúttal az adott évi programot⁴⁵ is felvázolta; ezen estén 14 darut és 16 levettét avattak fel. Az eseményen a jogászelet

³⁷ KEREPESZKI 2012, 60–61. pp.

³⁸ Magánjogász professzor, 1921-től a haláláig a szegedi egyetem tanára, 1934 és 1935 között az Egyetem rektora volt. LISZTES LÁSZLÓ – ZALLÁR ANDOR (szerk.): *Szegedi Egyetemi Almanach 1921–1970.*, Szeged, 1971. 31. p.

³⁹ A bajtársi egyesületek elnevezései minden esetben valamelyik mitikus vagy történelmi hősről öröklődött, hiszen a nemzeti eszméhez való szoros ragaszkodásukat ezzel is fokozni akarták a csoportosulások. KÁDÁR GÁBOR – VÁGI ZOLTÁN: *Egyetemi zsidóverések, antiszemita merényletek, etnikai tisztogatás a Horthy-korszakban 1923–42., Turul Szövetség levele a Rektorhoz.* In: Magyar Nemzeti Levéltár Csongrád Megyei Levéltára (továbbiakban: CSML) VIII. 5. (Horthy Miklós Tudományegyetem Rektori Hivatal iratai. 5. doboz. 389/1940–41. http://konfliktuskutato.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=147:egyetemi-zsidoverések-antiszemita-merenyletek-etnikai-tisztogatás-a-horthy-korszakban-1923-1942-&catid=15:tanulmányok letöltés ideje: 2016. április 18.

⁴⁰ Közjogász professzor, a Közjogi Tanszék vezetője 1923–1935 között. Jogi kari dékán az 1928/1929. tanévben és prorrektor az 1927/1928. tanévben. ALMANACH 1971, 34. p.

⁴¹ SZEGEDI NAPLÓ, 1929. március 15. 4. p.; KISS – VAJDA 2012, 245. szám

⁴² SZEGEDI NAPLÓ, 1934. december 2. 2. p.; KISS – VAJDA 2012, 338. szám

⁴³ Jogász, egyetemi professzor, 1922/1923. tanévben a jogi kar dékánja, 1921–28 között Szegeden a Politológia Tanszék vezetője, majd 1928-ban felkerült Budapestre és nyugdíjazásáig az Alkotmány- és Közigazgatási Jogi Tanszék tanára, illetve 1934/1935. és 1944/1946. tanévben a Kar dékánja is volt. ALMANACH, 1971. 45. p.

⁴⁴ KISS – VAJDA, 2012. 116. szám; ÚJ ÉLET. A magyar egyetemi ifjúság hivatalos lapja, 1923/1924. 9. szám, november 6. 3. p.

⁴⁵ Külföldi tanulmányutak, kultúr- és zenedélutánok, céllövészeti gyakorlatok, bajtársi misék. SZEGEDI ÚJ NEMZEDÉK, 1924. november 6. 5. p.

több kiemelkedő személye is megjelent mint patrónusok, köztük a jogi kar több jeles oktatója: *Dr. Menyhárt Gáspár*, *Dr. Kiss Albert*, *Dr. Moór Gyula*,⁴⁶ *Dr. Tóth Károly*,⁴⁷ *Dr. Kosuthány Ignác*,⁴⁸ és mindezekén túl *dr. Haberman Gusztáv* törvényszéki tanácselnök, *dr. Sőreghy Mátyas* ügyvéd, és *dr. Paraszkay Gyula* járásbírósi elnök is jelen volt a több mint 200 daru és levante között.⁴⁹

Megfigyelhető, hogy az avató nagytáborok kétévente zajlottak, és leginkább november-december környékén, hiszen a tanévkezdéshez kapcsolódtak. 1926. december 4-én tartotta a Werbőczy Bajtárs Egyesület az újabb avató ünnepségét, amelyet a szokásos Nemzeti Hiszekegy után Dr. Vass Béla nyitott meg, amely során hangsúlyozta, hogy a szegedi ifjúság minden tekintetben együtt érez az ország összes többi hallgatójával. Majd ezek után felolvasták Dr. Szandtner Pál búcsú levelét, aki egyéb elfoglaltságaira⁵⁰ hivatkozva lemondott magiszteri tisztségéről, azonban az egyesület tiszteletbeli magiszterévé választották. Utóda Dr. Kiss Albert professzor lett, aki beszédében kiemelte, hogy „két Akadémián és két egyetemen már eddig is mindig az ifjúság őszinte barátja és jó akarója volt, azonképpen az lesz a szegedi egyetemen ezentúl is.”⁵¹ A nagytáboron több jogi kari oktató is tiszteletét tette: *Dr. Kiss Albert* újonnan választott magiszter, *Dr. Kosuthány Ignác*, *Dr. Kolosváry Bálint* (jogi kari dékán),⁵² *Dr. Moór Gyula*, *Dr. Ereky István*,⁵³ *Dr. Búza László*,⁵⁴ *Dr. Heller Erik*.⁵⁵ Mindezekén túl a Hági étterem különtermében tartott táboroztatáson este 11 órakor a kultuszminiszter gróf Klebersberg Kunó is tiszteletét tette

⁴⁶ Kolozsvárott avatták királygyűrus jogi doktorrá, és 1921-től 1929 nyaráig a Szegedre költözött Ferenc József Tudományegyetemen a Jogbölcseleti Tanszék rendes tanára és a Jogfilozófiai Tanszék vezetője. 1923-ig a Nemzetközi Jogi Tanszék megbízott vezetője, valamint az 1924–1925. tanévben a bölcsészkar dékánja volt. ALMANACH 1971, 36. p.

⁴⁷ Jogász doktorrá sub auspiciis regisszel avatták, 1921–28 között az eljárás jogi tanszék vezetője volt, és 1921/1922. tanévben a Jogi Kar dékáni pozícióját töltötte be. Az 1926/27. tanévben az egyetem rektora volt és ez idő alatt tették le az első klinika alapkövét, így „Egyetemplapító Rektornak” is tekintik. ALMANACH 1971, 47. p.

⁴⁸ A kolozsvári egyetem rektora volt az 1912/1913. tanévben, 1921 októberében indult meg az oktatás Szegeden, és akkor nevezték ki az Egyháztörténeti Tanszék vezetőjévé, amelyet nyugdíjba vonulásáig (1927. augusztus) el is látott. ALMANACH 1971, 31. p.

⁴⁹ SZEGEDI ÚJ NEMZEDÉK, 1924. november 6. 5. p.; ÚJ ÉLET, 1923. november 9. 3. p.

⁵⁰ 1928-tól a Budapesti Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karán a Politológia (akkori nevén: Általános alkotmány és Közig tan) Tanszékének a tanára lesz. ALMANACH 1971, 45. p.; BALOGH ELEMÉR: *Állam- és Jogtudományi Kar 1921–1998. – Oktatás és Kutatás történet*. In: A Szegedi Tudományegyetem múltja és jelene 1921–1998. Szeged, 1999. 48. p.

⁵¹ KISS – VAJDA 2012, 197. szám.

⁵² Magánjog professzorra, Kolosváry Sándor jogtörténész professzor fia, sub auspiciis regisszel avatták egyetemi jogász doktorrá, a Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karán a Magánjogi Tanszék vezetője 1921 és 1928 között. 1919–1921 között a kolozsvári tudományegyetem rektora, aki utolsóként hagyta el Kolozsvárt 1921-ben. ALMANACH 1971, 30. p.

⁵³ Jogász professzor, 1925-től 1940-ig vezette a Közigazgatási és Pénzügyi Jogi Tanszékét a Ferenc József Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karán. ALMANACH 1971, 24. p.

⁵⁴ A korábbi professzorokhoz hasonlóan sub auspiciis regisszel avatták doktorrá a Kolozsvári Tudományegyetemen, 1923–1940 között a Nemzetközi Jogi Tanszék vezetője, illetve többször is ellátta a dékáni feladatokat egyetemi oktatói pályafutása alatt. ALMANACH 1971, 20. p.

⁵⁵ 1925-től a Büntetőeljárás Jogi Tanszék vezetője, amelyet 1940-ig a Kolozsvárra való visszaköltözésig töltött be. Ezt követően 1944-ig Kolozsvárott tanított, majd átkerült Budapestre, ahol nyugdíjba vonulásáig dolgozott. Az 1933/34. tanévben a Szegedi Tudományegyetem Állam és Jogtudományi Karának a dékánja volt. ALMANACH 1971, 26. p.

néhány egyetemi tanár kíséretében, amelyen Dr. Tóth Károly egyetemi rektor és a „kormánypárt igazgatótanácsának a tagja is” köszöntötte a minisztert.⁵⁶

1935 májusában zajlott a Werbőczy BE tisztújítása, amelyet Dr. Kiss Albert egyetemi rektor és egyesületi magister nyitott meg, ezen a rendezvényen *dr. Balogh Gergő*⁵⁷ egyetemi gyakornokot választották meg a Werbőczy BE vezérévé.⁵⁸ A tisztikar a következőkből került ki: alvezérek: *Lengyel István* és *Széchenyi István*, nádor: *dr. Urbán János*, főkinctárnok: *Papp Bertalan* és a kinctár őr: *dr. Bálint Lajos*. Ugyanekkor a Gyulaszék tagjait is megválasztották: *dr. Matuskovich Tibor*, *dr. Kardos-Adamovits László*, *dr. Gresz György*, *dr. Polgár Gaszton* és *dr. Király László* személyében.⁵⁹

A közösség együtt-tartására gyakori jelenség volt az ún. *kultúr-délutánok* szervezése, amelyek, mint ahogy a nevük is tükrözi, kulturális események voltak: zenei darabok, versmondások, egyéb ismeretterjesztő előadások, amelyeket gyakran zenei aláfestéssel is elláttak. E rendezvények minden esetben a Magyar (Nemzeti) Hiszekeggyel kezdődtek és a Szózáttal értek véget.⁶⁰ Szervesen ide tartoztak a farsangok és Mikulás-esték, ahol szintén a kultúr-délutánokhoz hasonló műsorrend zajlott: ezek zenés-dalos műsorok voltak, azonban daru- és leventeavatásokkal egybekötve.⁶¹

Az egyetemi élet kiemelkedő eseményei közé tartoztak továbbá a bálók, amelyek közül a jogász bál mindközül kiemelkedett, mivel a jogi kar hallgatói, oktatói, a Werbőczy BE darui, leventéi, dominusai, a szegedi bírói és ügyvédi kar együttesen vett részt. Különösen kiemelkedő, hogy 1927. január 22-én a Tisza Szálló nagytermében került sor a IV. Jogász Bálra, amelynek jelentőségét az adja, hogy az akkori kultuszminiszter, gróf *Klebersberg Kunó* és neje is tiszteletét tette, valamint az akkori rektor, *Dr. Tóth Károly* jogász professzor szintén megjelent.⁶²

A nagyobb írók és költők évfordulóját is megünnepelték, ezek közül említést érdemel például a „Nagy Mesélő” évfordulója, hiszen 1925-ben ünnepelték *Jókai Mór* születésének 100. évfordulóját, amelyről a Werbőczy Bajtárs Egyesület március 25-én egy matiné keretében emlékezett meg a Belvárosi Moziban. Az ünnepséget Dr. Csengery

⁵⁶ DÉLMAGYARORSZÁG, 1926. december 4. 3. p.

⁵⁷ A vezéri pozícióban *dr. Balogh Győző* nem télenkedett, hiszen 1935. szeptember 8-ra össze is hívta az összes szegedi bajtárs egyesület vezérét. A megbeszélés oka abban keresendő, hogy stagnált az egyesületekbe belépő hallgatók száma, ezért a bajtársi egyesületeken kívüli hallgatóság beszerzése vált a legfőbb céljá. A megbeszélés eredményeként egy három pontos megállapodást írtak alá az Americana, a Turul Szövetség, és a Magyar Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Országos Szövetségének a képviselői. A megállapodás tartalma arra terjedt ki, hogy mindent megtesznek, a hallgatói létszám teljes tagsági beszerzéséért, és ennek eredményességéért együtt fognak működni. KISS–VAJDA, 2012, 361. szám; DÉLVIDÉKI IFJÚSÁG, 1935/1936. október (2. szám) 6. p.

⁵⁸ 1932. január 25-én kelt dékáni levél a kultuszminiszterhez, a következőket tartalmazza: a kar gyakornoki állást szándékozik alapítani. Ahol is a gyakornokok a lemaradt hallgatókat mentorálnák, különösen a doktori értekezés megírásában és a szemináriumok megtartásában segítenék az oktatókat. Szegedi Ferenc József Tudományegyetem jogi karának iratai; VIII. 1931–33., VIII. 4. 6. 17 doboz, 528–1932/33.

⁵⁹ SZEGEDI NAPLÓ, 1935. május 7. 2. p.; KISS–VAJDA 2012, 355. szám

⁶⁰ KISS–VAJDA 2012, 130, 133, 168. számúak, SZEGEDI ÚJ NEMZEDÉK, 1924. február 20. 3. p.; 1924. április 6. 4. p.; 1925. november 26. 4. p.; 1925. november 26. 4. p.

⁶¹ SZEGEDI NAPLÓ, 1930. december 7. 5. p.; KISS–VAJDA, 2012. 269. szám

⁶² SZEGEDI ÚJ NEMZEDÉK, 1927. január 9. 6. p.; KISS–VAJDA, 2012. 200. szám

János⁶³ rektor nyitotta meg. A rendezvény keretén belül a többi egyesületi eseményekhez hasonlóan zajlottak a programok, hazafias zenei darabok, illetve nyitányként a Nemzeti Hísekegy és zárásként a Szózat hangzott el.⁶⁴

V. Hallgatóársak elleni atrocitások

Az izraeliták ellen elkövetett atrocitások száma jelentősen megnőtt az 1920-as évek végén, ezekben a Werbőczy BE tagjai kiemelkedő szerepet játszottak, és ezt gyakran az egyetemi épületek falain belül követték el.

A tudományegyetemek berkeiben zajlott hallgatói lázadások az 1927/1928. tanévről érték el a csúcspontjukat, de az ezt megelőző és követő években is rendszeresen voltak zavargások és zsidóverések. A nagyobb egyetemi városokban, mint például Budapest, Debrecen, Szeged, Pécs, nagyon gyakran ugyanazon forgatókönyv alapján történtek a zavargások. A „bajtársak” beálltak az egyetemi/kari épületek bejáratához és elállták a főbejáratot vagy egy-egy előadó bejáratát, majd kvázi „igazoltatták” a hallgatókat, amelynek az lett a következménye, hogy a zsidó származású hallgatókat nem engedték be az épületekbe. Néha összeverték és kidobták őket az épületekből.⁶⁵ Gyakran előfordult, hogy magában az előadó termekben rontottak a számukra nem megfelelő származású hallgatókra, és ezek után a leütött diákokat egészen az ajtóig vagy főbejáratig rugdosták. Kirívó eset, hogy 1932 novemberében Debrecenben még a női zsidó származású hallgatókat is inzultálták.⁶⁶ A zavargások megfékezésére a leggyakoribb eszköz az egyetemi épületek bezárása volt, amire a szegedi viszonyok között is találunk precedenst. Azonban sok esetben a hallgatóság az egyetemi atrocitásokon túl még radikálisabb eszközökhöz folyamodott, például Debrecenben és Budapesten több esetben a zsidónegyedekbe vonultak „randalírozni.” A rendvédelmi szervek igyekeztek megfékezni a zavargásokat, azonban az egyetemi autonómia miatt ez gyakran megvalósíthatatlanná vált számukra.⁶⁷ Az ilyen incidensekre példákat a szegedi napilapokban is találunk: a *Délmagyarország* és a *Szegedi Napló* kiemelten foglalkozott ezen kérdéskörrel.⁶⁸

1930. október 6-án, amikor *Klebersberg Kunó* kultuszminiszter Szegeden tartózkodott, a jogi kar épületében zavargás tört ki *Iványi Béla* egyetemi tanár órája után, ekkor

⁶³ Először a Kolozsvári majd a Szegedi Tudományegyetem Klasszika–Filológia Tanszékének volt a vezetője, majd az 1921/1922. tanévben a Bölcsészettudományi Kar dékánja és az 1924/1925. tanévben az Egyetem rektora volt. ALMANACH, 1971. 62. p.

⁶⁴ KISS – VAJDA 2012, 151. szám; SZEGEDI ÚJ NEMZEDÉK, 1925. március 27. 4. p.

⁶⁵ 1927. október 25-én fővárosi mintára az elsőéves joghallgatók szervezték meg, a bajtárs egyesületek vezetőinek tudta nélkül, azonban másnap már maguk a fővezérek irányításával történtek meg az igazoltatások az egyetemi épületek főbejárataiban, hogy zsidó származású hallgatók ne mehessenek be az egyetemi épületekbe. A legkirívóbb a rektori épület előtti igazoltatások voltak, amely következtében egy jogász végzettségű, de hírlapíró tevékenységet betöltő férfi nem mehetett be az épületbe, ennek oka, hogy az izraelitákon kívül őket is kitiltották. Este a hallgatóság a Délmagyarország épülete előtt tartotta meg a bajtársi gyűlését, amelyen *Dr. Kolosváry Bálint* és *Dr. Kiss Árpád* egyetemi tanár is megjelent a dominusi kitűzőikkel. DÉLMAGYARORSZÁG 1927. október 28. 1. p.

⁶⁶ KÁDÁR – VÁGI, lásd. 35. jegyzet.

⁶⁷ KÁDÁR – VÁGI, lásd. 35. jegyzet.

⁶⁸ Pl. DÉLMAGYARORSZÁG, 1932. október 12., 3. p., november 18., 2. p., november 29. 3-4. pp.

a hús „nem-tányérsapkás”⁶⁹ bajtárs három zsidó származású hallgatót „ütlelni” kezdett. A csoport vezetője *Gabriel Tibor* első éves joghallgató volt. Az agresszióval szemben a katona és piarista származású hallgatók védtek meg az izraelita egyetemistákat és kísérték őket haza. Az áldozatok *Dr. Kováts Ferenc*⁷⁰ rektornál próbáltak védelmet keresni, azonban mindez eredménytelen volt, mert a rektort nem találták a hivatalában. A jogi karon kezdődött atrocitások a Bölcsészettudományi Karon folytatódtak, amelynek pikantériája abból ered, hogy a Kar pont abban az időpontban fogadta gróf Klebersberg Kunó kultuszminisztert. A Werbőczy BE tagjai részt vettek ezen akcióban, majd az AnatómiaTanszék előtt jelentek meg a fentebb megnevezett célból. Az ottlévő tanár, *Dr. Kiss Ferenc*⁷¹ bezáratta az ajtókat és nem engedte be őket. *Dr. Kováts Ferenc* rektor a hírek hallatára intézkedésbe kezdett, de már csak az Anatómia Tanszékénél érte utol a diákságot, és a legszigorúbb eljárás lefolytatását ígérte meg.⁷² Mindezeket követően a sértett hallgatók dr. Somogyi Szilveszter Szeged város polgármesterét keresték fel abból a célból, hogy eszközöljön ki számukra audienciát a kultuszminiszternél, azonban a hivatalban kizárólag dr. Pálffy József polgármester-helyettest találták, aki mélyen elítélte ez eseményeket. Rendőrségi bejelentés is történt az ügyel kapcsolatban, azonban a már említett egyetemi autonómiára tekintettel a rendvédelmi szervek nem intézkedhettek az egyetemi épületeken belül. A Magyar Izraelita Egyetemista és Főiskolai Hallgatók Országos Egyesülete ezután határozatot hozott, hogy kizárólag akkor engedik a hallgatóikat az egyetemi előadásokra járni, ha teljes körű garanciát kapnak arra vonatkozóan, hogy az izraelita vallású hallgatóknak bántódása nem esik. Továbbá ezen ülésen felvetődött, hogy a verekedéseket talán tervszerűen hajtották végre, illetve, hogy senki sem a saját karán verekedett, hanem az orvos hallgatók a jogi és bölcsész fakultáson, míg a Werbőczy BE tagjai az orvosin. Mindezek indoka abban keresendő, hogy senkit se tudjanak azonosítani, hiszen az adott kar oktatója a saját diákját jó eséllyel felismerhette. Ezek után a rektor is beszédet intézet a hallgatókhoz, amelyben kifejtette, hogy ha folytatódnak a hasonló esetek, akkor a legszigorúbb eszközökhöz fog folyamodni.⁷³

1933 végén *Dr. Kiss Albert* professzor nyilatkozata elferdítve került be az újságokba, ami az egyetemi tanárt kellemetlen helyzetbe hozta, hiszen oktatói pályáján kívül a Werbőczy BE-nek a magisztere is volt. A félreértett mondat a Bajtárs Egyesület hivatalos helyiségében hangzott el. Mindezekben látszik, hogy a nagy tudományos presztízzsel

⁶⁹ Azon hallgatók, akik valamilyen bajtársi egyesületnek voltak a tagjai, jellegzetes, a német mintájú tányérsapkát viseltek, azonban a viselésének a mellőzése azt jelenthette, hogy még nem voltak teljes jogú tagok vagy esetleg ezzel akarták leplezni „származásukat”, azaz, hogy felismerhetetlenek maradjanak a személyazonosságukban.

⁷⁰ 1926–1929 között a Statisztikai Tanszék vezetőjeként tevékenykedett, az 1929/1930. tanévben az Állam- és Jogtudományi Kar dékáni tisztségét töltötte be, majd 1930/1931. tanévben az egyetem rektoraként működött. ALMANACH 1971, 32. p.

⁷¹ Pályáját a kolozsvári egyetem Leíró- és Tájébonctani Intézetében kezdte, 1909–1917 között itt dolgozott, majd 1917-ben a budapesti egyetem Anatómiai Intézetében folytatta munkásságát 1929-ig. Később Szegedre nősült, így az itteni egyetem Leíró- és Tájébonctani, valamint a Szövet- és Fejlődéstan Intézetének lett a vezetője. ALMANACH 1971, 334. p.

⁷² KISS – VAJDA, 2012, 43. p.

⁷³ DÉLMAGYARORSZÁG 1930. november 11. 3-4. p.; KISS – VAJDA 2012, 265. szám.

rendelkező oktatóknak is figyelemmel kellett lenniük minden nyilatkozatukra.⁷⁴ Kiss professzor az ominózus nyilatkozatában kiemelte, hogy a négy tudományegyetem közül egyedül Szegeden van teljes nyugalom, és az oktatások zavartalanul folynak.⁷⁵

Összegezés

A kutatott korszak elemzése és árnyalása nagy jelentőséggel bír, hiszen a radikális politikai és nemzeti eszmékkel teli országban a fiatal, első világháborús frontot megjárt hallgatók változást követeltek, és azok elérését a saját módszerükkel szándékozták megvalósítani. Éppen ezért, megítélésem szerint, a téma kutatása szükséges, mert így nem csak a korszakot érthetjük meg, hanem magát a fiatalságot is. A radikális és néhol erőszakos magatartása az egyetemi polgárságnak nem új keletű dolog, hiszen a történelmet ez végig kíséri a kezdetektől, mindig is ők voltak fogékonyak a reformokra. Azonban az irredenta és antiszemita elvek radikális és erőszakos megvalósítása egy olyan kérdéskör, amellyel szembe kell nézni és kutatás tárgyává kell tenni. E tanulmány mindehhez egy kisebb szeletét adja a szegedi Turul Szövetségnek és az annak társszerveként működő a jogászok által irányított Werbőczy Bajtárs Egyesületnek.

ILDKÓ ÁMÁN

THE IDEOLOGICAL ASPECTS OF THE TURUL ALLIANCE OF SZEGED AND ITS SISTER GROUP THE WERBŐCZY COMRADE ASSOCIATION BETWEEN THE FIRST AND SECOND WORLD WAR

(Summary)

The university's student's movements played a considerable role in the flow of historical events a majority of these organised structured groups. In Hungary between the First and Second World Wars these student groupings were the pillars of political life, among these the 'Turul Alliance' which had the largest number of supporters and members who were the students themselves. The Turul Alliance was divided up into several societies, the university's students had joined fraternities which were based on the university's faculties, for example the medical doctors joined the Csaba and the lawyers joined the Werbőczy Comrade Association. The direction of my research is the Werbőczy Comrade Association which was composed of the lawyers and legal students, the reason being it is a less explored area of the university's historical researches particularly in Szeged. The Werbőczy Comrade Association was one of the most influential leaders of the local social life, since they organized a lot of different social gatherings which were frequented not only by the full jurist audience, but the significant part of the faculty appeared on these events, most notably the deans. Based on

⁷⁴ Külön kérésre Kiss professzor kiemelte, hogy a négy tudományegyetem közül egyedül Szegeden van teljes nyugalom, és az oktatások zavartalanul folynak; mindez az izraelita hallgatók jelenlétében történt.

⁷⁵ SZEGEDI NAPLÓ 1933. december 2. 3. p.; KISS – VAJDA 2012, 316. szám.

this we could see the unity of the political ideas of the university's citizens and instructors. However, the radical movements which were committed for the detriment of Jewish students in the late 1920s and early 1930s had been solely attributed to the students, although they were not unique in the country. The number of available resources is significantly limited, in the Faculty Council's minutes they dealt with these in small numbers, however, the local press paid special attention to these events, particularly in Szeged, the Szegedi Napló and Délmagyarország. From the newspapers we could get a well-defined picture about the period, even in the absence of primary sources.